

Tussen afbraak en opbouw:

De invloed van woningcorporaties op de herwaardering van de Kolenkitbuurt

Figuur 1 Kolenkitkerk. Gemeente Amsterdam, z.d.-c

Hiba Kasih (510677)

Masterscriptie Sociologie: Grootstedelijke vraagstukken en beleid

Erasmus School of Social and Behavioural Sciences

Begeleider: dr. Thomas Swerts

Tweede lezer: dr. Wenda Doff

Aantal woorden: 9998

Abstract:

In dit onderzoek is middels een casestudie van de Kolenkitbuurt in Amsterdam onderzocht welke invloed activiteiten van woningcorporaties hebben, op de herwaardering van achtergestelde wijken. De resultaten van dit onderzoek bevatten inzichten voor de literatuur inzake de fysieke, demografische en symbolische aspecten van wijkherwaardering. Ten eerste blijkt dat hoewel de fysieke staat van een wijk belangrijk is voor de uitstraling en beleving van deze wijk, men wel rekening dient te houden met de ruimtelijke indeling en contrasten tussen wijkdelen. Ten tweede is er deels een revanchistische gedachtegang terug te zien in de aandacht die uitgaat naar het creëren van meer menging via de woningvoorraad bij wijkherwaardering. Hierbij wordt te weinig stil gestaan bij de daadwerkelijke sociale contacten tussen wijkbewoners. Ten derde bleek dat er geen directe aandacht uitging naar het verbeteren van buurtimago. Door het ‘verbeteren’ van de wijk op fysiek en demografisch niveau, hoopte men dat dit indirect de beeldvorming rondom de wijk ten goede zou komen. De bevindingen laten kortom zien dat probleemdefiniëring binnen wijkherwaardering een proces is waarin meerdere perspectieven van verschillende actoren worden bekeken en verschillende oplossingen tegen elkaar worden afgewogen om zo tot een definitief besluit te komen. Woningcorporaties worden hierbij ingeperkt door nationale wetgeving en regionale afspraken op het gebied van bouw, leefbaarheid en omgang met bewoners.

Keywords: woningcorporaties, achterstandswijken, wijkherwaardering, bewonerservaring, menging

Inleiding

‘Een huilende vrouw staat op het Bos en Lommerplein. Haar naam is Khadija Ahfid. Naast moeder – ze heeft een dochter van tien – en buurtbewoner is ze nu vooral een huurder van Rochdale die haar huis uit wordt gezet. „Er is een vies spelletje gespeeld”, snikt ze (Kooyman, 2016).’

Het voorbeeld van Khadija Ahfid, een bewoonster van de Kolenkitbuurt, is kenmerkend voor een discours in de media waarin gesuggereerd wordt, dat bij processen van wijkvernieuwing armere bewoners worden buitengesloten en rijkere bewoners de buurt overnemen (Kooyman, 2016). Deze suggestie behoeft de noodzaak om een diepere blik te werpen op de situatie in de Kolenkitbuurt. De afgelopen jaren heeft de Kolenkitbuurt meerdere verbouwingen ondergaan. De verschillende projecten hebben zich met name gericht op renovatie en het creëren van veranderingen in de woningvoorraad doormiddel van sloop gevolgd door nieuwbouw. Deze veranderingen hebben grote gevolgen voor de wijk en haar bewoners. De vraag is alleen hoe bewoners deze gevolgen ervaren?

Het is belangrijk om te begrijpen binnen welke context deze verscheidenheid aan bouwprojecten tot stand is gekomen. Op 22 maart 2007 maakte toenmalig minister Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie een lijst van 40 achterstandswijken bekend, waarin grootschalige verbetering moest plaatsvinden. Deze wijken, gekenmerkt door een verzameling van problemen waaronder werkloosheid, leefbaarheid, veiligheid, sociale cohesie en een eenzijdige woningvoorraad, werden hernoemd tot Vogelaarwijk of ‘krachtwijk’ (Permentier et al., 2013, p. 61). De benoemde problematiek werd in verband gebracht met de concentratie van bevolkingsgroepen met een migratie-achtergrond in deze wijken (VROM, 2007). Per jaar zouden woningcorporaties extra investeren in de Vogelaarwijken ter waarde van 250 miljoen euro, naast eerdere investeringen. Het doel was om in een periode van 10 jaar bovenstaande problematiek aan te pakken (Permentier et al., 2013). De Kolenkitbuurt behoorde tot één van deze Vogelaarwijken en kwam hierdoor in aanmerking voor extra financiering. Het imago van de wijk verslechterde in 2009 nog meer, toen RTL nieuws bekend maakte dat de Kolenkitbuurt op de eerste plaats stond in de rangorde van Vogelaarwijken. De wijk werd daarmee het stigma toegekend van ‘slechtste wijk van Nederland’ (Parool, 2009).

Wetenschappelijk relevantie

Binnen de literatuur worden er verschillende verklaringen gegeven voor het ontstaan van achterstandswijken. Allereerst wordt er gefocust op fysieke aspecten als oorzaak van wijkverval zoals in de invloedrijke ‘broken windows’ theorie van Wilson & Kelling (1982). Fysieke wanorde, zoals een slechte woningvoorraad, zou volgens deze theorie kunnen leiden tot sociale en morele vormen van wanorde en uiteindelijk resulteren in een algeheel verval van de buurt. Rijkere bewoners zouden de buurt verlaten en de sociale controle zou verzwakken. In de literatuur is er daarnaast aandacht voor demografische oorzaken van wijkverval. Nederlandse beleidsliteratuur focust zich volgens Bolt en van Kempen (2008) met name op de concentratie van niet-westerse bevolkingsgroepen als één van de oorzaken van het ontstaan van

achterstandswijken. Een concentratie van etnische groeperingen wordt hierbij in verband gebracht met wijkverval, armoede, criminaliteit en overlast in de wijk. Naast de fysieke en demografische aspecten van wijkverval, speelt symbolische constructie ook een onmiskenbare rol hierin. Wijkverval wordt namelijk vormgegeven en versterkt door het stigma dat is verbonden aan deze wijk. De literatuur benadrukt dat buurtstigma niet alleen de beleving van een wijk door bewoners en buitenstaanders, maar ook beleidsstrategieën beïnvloedt (Wacquant, 2007; Slater & Anderson, 2012; Gourlay, 2007).

Probleemstelling en onderzoeksvraag

De literatuur ten aanzien van achterstandswijken lijkt zich eerder te richten op de rol van beleid en overheden dan op actoren als woningcorporaties. Woningcorporaties vormen echter een onmisbare spil in de vormgeving van beleid. Zo kende het krachtwijkenplan van minister Vogelaar woningcorporaties jaarlijks een aanzienlijke hoeveelheid extra financiering toe om te besteden aan achterstandswijken (Permentier et al., 2013). Het is daarom interessant om te kijken hoe deze investeringen van invloed zijn geweest op de ontwikkeling van de wijk. Statistische gegevens van de Kolenkitbuurt, laten zien dat hoewel de buurttevredenheid sinds 2005 aanzienlijk is gestegen van een 5,5 naar een 6,7 in 2018, de buurt nog steeds onder het Amsterdamse gemiddelde van 7,5 ligt. Daarnaast valt op dat de sociale cohesie van een gemiddelde van 5,4 in 2015 is gezakt naar een 4,7 in 2017 (Gemeente Amsterdam, z.d.-a). Ondanks de grote investeringen zien we dat de wijk op het gebied van tevredenheid en sociale cohesie dus nog steeds achter loopt op andere delen van Amsterdam. Dit onderzoek zal zich daarom richten op de volgende centrale vraag: *welke invloed hebben activiteiten van woningcorporaties op de herwaardering¹ van achtergestelde wijken?* Hierbij zal specifiek gekeken worden naar de volgende deelvragen:

- *Hoe worden de activiteiten van woningcorporaties beïnvloed door de overheid?*
- *Hoe doen woningcorporaties, die actief zijn binnen achtergestelde wijken, aan probleemdefiniëring?*
- *Hoe evalueren buurtbewoners en medewerkers de bijdrage die woningcorporaties leveren aan de leefbaarheid in de wijk?*

Maatschappelijke relevantie

Als we kijken naar de strategieën die woningcorporaties toepassen voor het tegengaan van wijkverval, dan zien we dat er enerzijds een focus is op het verbeteren van de woningvoorraad en anderzijds het creëren van meer sociale menging. Volgens Lelévrier (2013) is dit beleid gebaseerd op de veronderstelling dat grotere sociale diversiteit in arme wijken een positief effect zou hebben op de economie, reputatie en leefbaarheid van het gebied en meer kansen zou creëren voor armere bevolkingsgroepen. Binnen de wetenschap zijn er echter aanzienlijke twijfels of het creëren van sociale menging daadwerkelijk voordelen biedt voor lagere inkomensgroepen. Zo wordt er in de literatuur benoemd dat er in beleid ten aanzien van achterstandswijken een revanchistische gedachtegang is terug te zien, waarbij de wijk zou

¹ Met de term 'herwaardering' en 'wijkherwaardering' wordt binnen deze scriptie bedoeld op het proces waarbij overheden, woningcorporaties en andere buurtactoren de dynamiek in achtergestelde wijken trachten te verbeteren via interventies op het vlak van de fysieke woningvoorraad, sociale menging en buurtimago.

moeten worden heroverd van etnische minderheden (Uitermark & Duyvendak, 2008). In de media wordt gesuggereerd dat er winnaars en verliezers zijn van de initiatieven van woningcorporaties binnen de Kolenkitbuurt (Kooyman, 2016). In mijn onderzoek wil ik daarom achterhalen hoe bewoners deze initiatieven zelf hebben ervaren.

Binnen deze scriptie zal een overzicht geboden worden van de literatuur rondom wijkverval en herwaarderingsbeleid. De onderzoeksmethoden zullen vervolgens worden toegelicht en de mogelijke beperkingen daarbij. Tot slot zullen de resultaten van het onderzoek besproken worden, waarbij zal worden gekeken naar de aanpak van de woningcorporaties bij het opwaarderen van de Kolenkitbuurt, de invloed van de overheid en de ervaringen van buurtbewoners en medewerkers.

Theoretisch kader

Om de invloed van activiteiten van woningcorporaties op de herwaardering van achtergestelde wijken te kunnen onderzoeken, worden allereerst theorieën rondom wijkverval en de oorzaken hiervan besproken. Hierbij wordt respectievelijk gefocust op fysieke, demografische en symbolische oorzaken van wijkverval. Daarnaast wordt besproken hoe woningcorporaties inspelen op deze aspecten van wijkverval en hoe bewoners dit zelf ervaren.

Wijkverval

Overall ter wereld zien we terug dat wijken op grond van specifieke criteria worden bestempeld als achterstandswijk. Bekende voorbeelden zijn de iconische getto's in de Verenigde Staten, zoals de Bronx en de banlieues van Parijs. Binnen Nederland zijn er ook wijken die getypeerd worden als achterstandswijk en is er al langere tijd een focus op de verbetering van deze wijken. Vanaf 1997 werd 'stedelijke vernieuwing' in gang gezet onder naam van het Grotestedenbeleid. Dit beleid werd als antwoord gezien op de concentratie van sociale problemen binnen met name naaorlogse wijken. In 2003 werden vervolgens 57 prioriteitswijken aangewezen en in 2007, maakte toenmalig minister Ella Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie een lijst van 40 achterstandswijken bekend, waarin grootschalige verbetering moest plaatsvinden. Deze wijken werden daarmee hernoemd tot Vogelaarwijk of 'krachtwijk' en werden gekenmerkt door een verzameling van problemen waaronder werkloosheid, leefbaarheid, veiligheid, sociale cohesie en een eenzijdige woningvoorraad (Kleinhans et al., 2014 ; Permentier et al., 2013).

Binnen de wetenschappelijke literatuur worden er verschillende verklaringen gegeven voor wijkverval. Vanuit de criminologie is er gefocust op de relatie tussen fysiek verval en het ontstaan van probleebuurt. De invloedrijke 'broken windows' theorie (Wilson & Kelling, 1982) stelt dat relatieve kleine vormen van wanorde en criminaliteit, zoals een gebroken raam en graffiti, kunnen resulteren in serieuze vormen van criminaliteit en wanordelijk gedrag. Het idee hierachter is, dat visuele tekenen van verval, zoals een gebroken raam, potentiële daders aantrekt en het idee creëert dat bewoners onverschillig zijn ten aanzien van hun buurt. Fysieke overlast creëert daarnaast angst bij bewoners. Deze angst zorgt ervoor dat rijkere bewoners uit de buurt vertrekken en dat de overgebleven armere bewoners zichzelf isoleren en anderen vermijden. Anonimiteit neemt hierdoor toe en het niveau van informele sociale controle neemt

af. Het gebrek aan controle en de toenemende wanorde zou zorgen voor een verspreiding van crimineel gedrag en dit zou op zijn beurt weer resulteren in verdere wanorde in de buurt. Onderzoek naar de 'broken windows' theorie in Nederland (Kleinhans & Bolt 2013) lijkt de stelling te bevestigen dat buurten waarin de woningvoorraad er slecht aan toe is, vatbaarder zouden zijn voor wijkverval. Een duidelijke beleidsimplicatie hiervan is dat het verwijderen van tekenen van wanorde de verdere verspreiding ervan kan voorkomen (ibid., p. 424). Vanuit de sociologie is er echter ook kritiek geweest op de aanname binnen de 'broken windows' theorie dat visuele tekenen van wanorde altijd eenduidig geïnterpreteerd zouden worden. De perceptie van wanorde in een buurt zou volgens critici namelijk sterk verbonden zijn aan de sociale structuur van deze buurt (Sampson and Raudenbush, 2004).

Naast de focus op fysieke aspecten van wijkverval, is er binnen de literatuur aandacht voor demografische oorzaken. Deze literatuur richt zich op de instroom van bewoners met een lagere sociaaleconomische positie als startpunt van wijkverval. Bewoners met een laag inkomen zouden, ongeacht hun etnische achtergrond, vaak niet in staat zijn om hun woningen goed te onderhouden, waardoor de buurt in verval raakt. Gezinnen met hogere inkomens kiezen er daarom eerder voor om deze wijken te verlaten (Argioli e.a., 2008). Maar ook het etnische aspect van de bevolkingssamenstelling wordt geproblematiseerd. Zo stellen Bolt en van Kempen (2008) dat de Nederlandse beleidsliteratuur de concentratie van niet-westerse bevolkingsgroepen in verband brengt met wijkverval, armoede, criminaliteit en overlast in de wijk. Ook in het krachtwijken plan van minister Ella Vogelaar, is deze gedachtegang terug te zien. Hierin wordt gesteld dat een concentratie van niet-westerse groepen, integratie tegengaat en wijkverval bevordert (VROM, 2007). Naoorlogse wijken hebben onmiskenbaar te maken met processen van invasie en successie (Burgess 1925), zoals terug te zien is in naoorlogse wijken waar bevolkingsgroepen met een niet-westerse achtergrond steeds vaker de plaats innemen van witte bewoners en vervolgens de dominante groep worden binnen de buurt.

Fysieke en demografische oorzaken van wijkverval zijn geen alomvattende verklaringen voor het ontstaan van achterstandswijken zoals de Kolenkitbuurt. Afgezien van deze oorzaken, wordt er binnen de literatuur ook gefocust op de symbolische aspecten van wijkverval. Slater en Anderson (2012) stellen dat wijkverval gepaard gaat met een verkeerde interpretatie en misrepresentatie van de wijk en haar inwoners. Het slechte imago van een specifieke buurt kan ertoe leiden dat er een stigma gevormd wordt rondom deze buurt. In dat verband stelt Wacquant (2007), dat achterstandsbuurtten te maken krijgen met 'territoriale stigmatisering'. In zijn vergelijking van Amerikaanse getto's en Franse banlieues, argumenteert hij dat territoriale stigmatisering een nieuwe vorm van marginalisatie in het leven roept die leidt tot de ontbinding van gevoelens van verbondenheid met de buurt en het verlies van een netwerk (2007, p. 66-67). Territoriaal gestigmatiseerde buurten verworden op die manier geïsoleerde en afgebakende gebieden die door zowel buitenstaanders als insiders steeds meer worden gezien als sociale vagevuren (ibid., p. 67). Bewoners van deze gebieden zouden zich sociaal vernederd voelen en niet geassocieerd willen worden met hun woonplaats. Het risico bestaat dat bewoners te maken krijgen met discriminatie op basis van negatieve buurtimago in de buitenwereld (ibid., p. 68).

Niet alleen bewoners worden beïnvloed in hun perceptie van de buurt, ook beleidsmedewerkers zijn hieraan onderhevig. De formulering van beleid ten aanzien van gestigmatiseerde buurten, kan daarom niet los gezien worden van het stigma dat van toepassing is op deze specifieke buurt. Zo stelt Wacquant dat in dergelijke gestigmatiseerde gebieden die

zijn bestempeld als ‘wetteloze zone’, het voor autoriteiten eenvoudiger is om speciale maatregelen te rechtvaardigen die afwijken van normale wetten en normen. Deze maatregelen leiden volgens Wacquant vaak tot verdere destabilisatie en marginalisatie van de bewoners (2007, p. 69). Slater en Anderson (2012) laten in hun casestudy van de wijk St Paul’s zien dat beleidsmedewerkers deze wijk bekeken door een zwarte getto filter en op basis hiervan beleidsmaatregelen vormden. Ze concluderen dat het onwaarschijnlijk is dat deze beleidsstrategieën daadwerkelijk in het belang zijn geweest van de bewoners van het gestigmatiseerde St Paul’s. Gourlay (2007) legt in zijn onderzoek tevens de link tussen wijkstigmatisering en beleid. Hij stelt op basis van onderzoek in twee Schotse wooncomplexen, dat hoewel stedelijke herstructureringsprogramma’s stigma erkennen en aanpakken, de blijvende aard van stigmatisering hierbij vaak wordt onderschat. Deze literatuur laat dus zien, dat stigma van grote invloed is op de manier waarop een wijk beleefd en bestuurd wordt. Er zijn dus verschillende invloedrijke theorieën aangaande het ontstaan van achterstandswijken te vinden en actoren zoals woningcorporaties geven hier zelf hun eigen invulling aan. We kunnen ons daarom afvragen hoe woningcorporaties tot een definitie komen van wat nu het specifieke probleem is binnen een wijk. Het soort interventies dat uitgevoerd wordt, is namelijk afhankelijk van wat men als oorzaak van de problematiek beschouwd. De deelvraag die ik daarom binnen mijn onderzoek wil beantwoorden is: *hoe doen woningcorporaties, die actief zijn binnen achtergestelde wijken, aan probleemdefiniëring?*

Herwaarderingsbeleid

Bovenstaande literatuur toont aan dat het dominante discours achterstandswijken associeert met de achteruitgang in fysieke infrastructuur, een demografische concentratie van etnische en sociaaleconomische minderheidsgroepen en een negatief buurtimago. Woningcorporaties zien vastgoedontwikkeling als antwoord om deze drie aspecten aan te pakken. In deze paragraaf zal ik de rol van woningcorporaties binnen Nederland bespreken en dieper ingaan op ervaringen van bewoners ten aanzien van de bijdrage die woningcorporaties leveren.

Nederlandse woningcorporaties bezitten 70 procent van het totaal aantal huurwoningen, wat neerkomt op een derde van de totale woningvoorraad (Veenstra e. a., 2016, p. 314). Daaruit blijkt dat woningcorporaties een grote rol spelen in het aanpakken van wijkverval en het stigma rondom wijken. Nederlandse woningcorporaties werden in de tweede helft van de 19^e eeuw opgezet als private non-profit organisaties werkzaam op het gebied van volkshuisvesting. Ze moesten een alternatief bieden voor de marktbenadering, die als onbekwaam werd beschouwd voor het oplossen van stedelijke huisvestingsproblemen ten tijden van de industrialisatie. In de woningwet van 1901 werden de corporaties ingebed in de openbare context als bevoegde instellingen. Woningcorporaties groeiden gestaag na de Eerste Wereldoorlog en werden enorm uitgebreid na de Tweede Wereldoorlog. In de jaren 90 bereikten woningcorporaties een marktaandeel van 42%. Sinds die periode is de woonvoorraad geleidelijk gedaald, zowel in relatieve als in absolute termen (Priemus, 2003, p. 329). Momenteel ligt het aandeel op ongeveer 30%, nog steeds een van de hoogste cijfers in de Europese Unie (DeNederlandscheBank, 2017, p. 36).

Pas eind jaren 90 kwam in Nederland de privatisering van woningcorporaties op gang, veel later dan elders in Europa. Het gevolg was een verschuiving van verantwoordelijkheden van de overheid naar woningcorporaties. In 1993 werd het Besluit Beheer Sociale Huursector (BBSH) opgezet, waardoor woningcorporaties meer ruimte kregen om hun eigen bedrijfsvoering te kiezen, passend bij hun financieel onafhankelijke status. Vanaf 1997 werd de financiële controle functie van de gemeente overgedragen aan het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFB) en worden de prestaties op het gebied van volkshuisvesting gecontroleerd door de Inspectie voor de Volkshuisvesting. Woningcorporaties zijn in samenwerking met de gemeente verplicht de verantwoordelijkheden en verplichtingen van alle partijen vast te leggen in prestatieafspraken (Wolters & Verhage, 2001). Hoewel woningcorporaties een grote rol spelen in de herwaardering van achterstandswijken, kunnen we ons afvragen in hoeverre zij vrij zijn in het maken van keuzes. Met betrekking tot mijn onderzoek wil ik daarom de volgende deelvraag beantwoorden: *Hoe worden de herwaarderings-activiteiten van woningcorporaties beïnvloed door de overheid?*

Bij de strategieën van woningcorporaties voor het tegengaan van wijkverval zien we een grote focus op herstructurering, in de vorm van sloop van sociale huurwoningen en nieuwbouw van koopwoningen, met als doel het verbeteren van de woningvoorraad en het creëren van sociale menging binnen de wijk.

Lelévrier (2013) stelt dat dit beleid is gebaseerd op de overtuiging dat grotere sociale diversiteit in arme wijken een positief effect zou hebben op de economische levensvatbaarheid van infrastructuur en diensten, evenals op de reputatie en leefbaarheid van het gebied. Daarnaast zou het sociale interactie en kansen creëren, welke ten goede zouden komen aan de armste bevolkingsgroepen. Binnen de wetenschap zijn er aanzienlijke twijfels of het creëren van sociale menging daadwerkelijk voordelen biedt voor lagere inkomensgroepen (Lelevrier, 2013; Lees, 2008).

Zoals Wacquant (2007) benoemde, is het in gestigmatiseerde gebieden makkelijker voor autoriteiten om speciale maatregelen te rechtvaardigen die afwijken van normale wetten en normen. Er is veel geschreven over de mate waarin de theorie van het 'stedelijke revanchisme', waarbij de stad heroverd dient te worden op etnische minderheden ten behoeve van de middenklassen, in Nederland van toepassing is. Uit het onderzoek van Uitermark & Duyvendak (2008) komt naar voren dat het revanchistische discours in Rotterdam vooral gekenmerkt wordt door een radicalisering van bestaande sociaaldemocratische beleidsmaatregelen. De focus ligt hierbij op het managen van stedelijke marginaliteit en met name etnische minderheden die niet geïntegreerd zouden zijn. Hiertoe worden verschillende strategieën ingezet om te voorkomen dat de slechte situatie in specifieke wijken een bedreiging gaat vormen voor de bredere samenleving. Van Gent e.a. (2018) hebben een dergelijke strategie onderzocht, namelijk de 'wet bijzondere maatregelen grootstedelijke politiek', welke de Rotterdamse gemeente instaat stelt om lage inkomensgroepen de toegang te ontfemen tot woningen in achterstandswijken. Ze concluderen dat, hoewel de maatregel veranderingen heeft gecreëerd in de sociaal-demografische structuur van deze wijken, de daadwerkelijke leefbaarheid niet is vooruitgegaan, maar juist is verslechterd. Daarnaast zou de wet bijdragen aan een verslechterde woningmarkt positie van uitgesloten bewoners.

Uit deze literatuur komt naar voren dat onduidelijk is in hoeverre beleidsstrategieën die worden ingezet om de problematiek in achterstandswijken tegen te gaan daadwerkelijk voordelen bieden voor bewoners. Daarom richt ik mij op de volgende vraag: *hoe evalueren buurtbewoners en medewerkers de bijdrage die woningcorporaties leveren aan de leefbaarheid in de wijk?*

Methodologische sectie

In deze sectie bespreek ik eerst waarom de Kolenkitbuurt is gekozen als casus. Vervolgens zal benoemd en verantwoord worden welke methodologische uitgangspunten er gehanteerd zijn. Tot slot zullen ethische kwesties besproken worden.

De Kolenkitbuurt als casus

De centrale vraag van dit onderzoek ‘welke invloed hebben woningcorporaties op de herwaardering van achtergestelde wijken’, is beantwoordt middels een casestudie. Een casestudy wordt gekenmerkt door een begrensde focus. Dit biedt als voordeel dat er een gedetailleerd, diepgaand begrip ontstaat van het onderzoeksthema, waardoor er meer ruimte is voor complexiteit (Hodkinson & Hodkinson, 2001, p. 3). De Kolenkitbuurt is sinds de benoeming als Vogelaarswijk én ‘slechtste wijk van Nederland’, gekenmerkt door een verscheidenheid aan herstructureringsprojecten uitgevoerd door verschillende woningbouwcorporaties. De wijk vormt daarmee een interessante casus voor het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag.

Methodologische uitgangspunten

De literatuur omtrent Nederlandse achterstandswijken en het Nederlandse huisvestingsbeleid is hoofdzakelijk gebaseerd op kwantitatieve data en beleidsanalyses (Kleinhans e.a., 2014; Hochstenbach e.a., 2015; Permentier, 2013; Uitermark, 2003). Hoewel deze literatuur belangrijke inzichten naar voren brengt, ontbreekt er een focus op de ervaring van bewoners van Vogelaarswijken en functionarissen die verantwoordelijk zijn voor de implementatie van beleidsstrategieën in deze wijken. Binnen dit onderzoek is gekozen voor een constructivistische benadering die veronderstelt dat de sociale wereld en haar categorieën niet op zichzelf staan, maar dat mensen onderdeel zijn van de werkelijkheid en deze vormgeven via interacties (Bryman, 2012, p. 33). Deze benadering gaat samen met een interpretatieve epistemologie, waarbij de nadruk ligt op het begrijpen van sociale fenomenen, door te bestuderen hoe sociale actoren de wereld zien en begrijpen (ibid., p. 28). In dit onderzoek is daarom gebruik gemaakt van kwalitatieve interviews om zo een aanvulling te bieden op de huidige literatuur. Hierbij is gekozen voor een inductieve benadering, wat inhoudt dat de empirie in dit onderzoek leidend is.

Methode

Dit onderzoek richt zich zowel op de ervaring van bewoners van de Kolenkitbuurt als medewerkers van de woningcorporaties en de gemeente. Via e-mail heb ik contact gelegd met de klantenservice van woningcorporaties. Deze verwezen mij, naar diverse medewerkers waarmee ik interviews heb gehouden. Via een medewerker ben ik in contact gekomen met een functionaris van stadsdeel Bos en Lommer. Bewoners zijn op twee manieren benaderd. Via

woningcorporaties werd ik in contact gebracht met actieve bewoners uit bewonerscommissies en tijdens een bijeenkomst in buurtcentrum B.A.C.K. in de Kolenkitbuurt, heb ik zelf bewoners benaderd. Deze manier van sampling wordt binnen de literatuur vaak benoemd als een *convenience sampling*, waarbij respondenten gekozen worden op basis van toegankelijkheid (Bryman, 2015, p. 201) Deze methode biedt als voordeel de mogelijkheid om een grote groep mensen te bereiken in een kort tijdsbestek. Daarnaast kan zo contact gelegd worden met mensen die anders misschien niet bereikt hadden kunnen worden (ibid., p. 471).

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Bij deze vorm van interviewen wordt een interviewschema met vragen en onderwerpen aangehouden, maar ligt de structuur van het interview niet vast. Het voordeel van deze methode is dat het interview op natuurlijkere wijze verloopt. Ook is er meer ruimte om door te vragen naar onderwerpen, waar de respondent zelf op inhaakt. Hierdoor ontstaat een breder beeld van de beleving van de respondent (ibid., p. 471).

Data-analyse

De interviews zijn opgenomen en daarna getranscribeerd met behulp van transcriptiesoftware. De transcripten zijn vervolgens gecodeerd via het programma Atlas.ti. Het proces van coderen kent drie fasen: open, axiaal en selectief coderen (Wyse, e.a., 2017). Er is eerst open gecodeerd, waarbij de originele verwoording zoveel mogelijk is gebruikt. Vervolgens zijn deze codes door middel van axiaal coderen samengevoegd tot grotere concepten. In de laatste stap zijn deze concepten teruggekoppeld aan de literatuur om tot een theorie te komen. Via open coderen is bijvoorbeeld gebleken dat corporaties zich focussen op sloop/renovatie en op zachte aspecten zoals leefbaarheid en menging. Via axiaal en selectief coderen is uiteindelijk gekozen voor de concepten 'harde' en 'zachte' maatregelen, waarbij 'zachte' maatregelen onverdeeld zijn in leefbaarheid en menging. Coderen kan ertoe leiden dat er geen oog meer is voor de context van data. Ik heb tijdens mijn analyse daarom geprobeerd om de codes te bekijken binnen de context van het gehele interview en om de codes ook te koppelen aan de bredere literatuur.

Reikwijdte van het onderzoek

Mijn onderzoek heeft zich gericht op het achterhalen van de invloed van activiteiten van woningcorporaties op de herwaardering van achtergestelde wijken. Vanwege beperkte ruimte en middelen is er in dit onderzoek niet gefocust op het onderzoeken van de daadwerkelijke effectiviteit van deze activiteiten. Bij het benaderen van medewerkers van woningcorporaties is geprobeerd om contact te leggen met medewerkers van alle corporaties actief in de Kolenkitbuurt. Helaas is het niet gelukt om medewerkers van Eigen Haard te interviewen, een corporatie met een groot bezit in de Kolenkitbuurt. Mogelijk zijn hierdoor bepaalde inzichten niet naar voren gekomen. Vanwege de beperkte tijd is het slechts mogelijk geweest om vijf bewoners te interviewen, waarvan alleen één bewoner uit de Kolenkit noord, wat invloed heeft op de generaliseerbaarheid van mijn conclusies. Tot slot heb ik mijn onderzoek gericht op één buurt, waardoor vergelijking niet mogelijk is. Eventueel vervolgonderzoek zou zich daarom juist kunnen richten op vergelijkend onderzoek over buurten heen.

Ethische kwesties

Volgens Diener and Crandall (1978) is het belangrijk dat er bij onderzoek altijd sprake is van *informed consent* en dat respondenten niet worden misleid. Daarnaast moet er zorgvuldig worden omgegaan met de verzamelde data zodat privacy kan worden gewaarborgd en moeten respondenten geen negatieve gevolgen ondervinden als resultaat van hun deelname. Bij het benaderen van respondenten werd daarom altijd toestemming gevraagd in de vorm van een *informed consent* formulier (zoals beschreven in Bryman, 2012, p. 135). De doelstelling van het onderzoek werd op heldere wijze uitgelegd aan de respondenten, waarna zij de kans kregen om vragen te stellen. De interview data zijn bewaard en verzonden via SURFdrive. Met deze maatregelen werd getracht om te voldoen aan de ethische hoofdprincipes zoals benoemd door Diener and Crandall (1978).

Resultaten

In deze sectie onderzoek ik de invloed van activiteiten van woningcorporaties op de herwaardering van achtergestelde wijken middels de casus van de Kolenkitbuurt. De initiële perceptie van de Kolenkitbuurt vanuit de overheid en de visie voor de vernieuwing van deze wijk zal besproken worden. Eveneens zal gekeken worden naar de manier waarop activiteiten van woningcorporaties een rol hebben gespeeld in de uiteindelijke herstructurering van de wijk. Tot slot zal de ervaring van bewoners en woningcorporaties ten aanzien van de herstructurering van de wijk besproken worden.

1. De politieke constructie van de Kolenkitbuurt als ‘problembuurt’

Van problembuurt naar ‘krachtwijk’

De stadsdeelraad Bos en Lommer stelde in 2003 een vernieuwingsplan op voor de Kolenkitbuurt in samenwerking met woningcorporaties, hierin werd gesteld dat bewoners de Kolenkitbuurt voornamelijk als een onprettige wijk beleefden (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003, p. 5). Er zou sprake zijn van gebrekkige woningen, een slechte woonomgeving, gevoelens van onveiligheid, overlast van hangjongeren en de vorming van een getto. Daarnaast wordt in het plan omschreven dat nog slechts 15,5% van de bewoners een Nederlandse achtergrond heeft, doordat veel van de bewoners met een Nederlandse achtergrond de wijk hebben verlaten. Om deze negatieve beleving van de wijk te verbeteren, moest er volgens de stadsdeelraad Bos en Lommer op het gebied van de bebouwing en de sociale en economische omstandigheden actie ondernomen worden in de buurt (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003, p. 7).

In 2007 werd bekend dat de Kolenkitbuurt op de Vogelaarslijst stond van krachtwijken. De problematiek die in het vernieuwingsplan van de stadsdeelraad wordt omschreven, zien we terug in het Actieplan Krachtwijken van minister Vogelaar, waarin wordt gesteld dat:

“In 40 wijken in 18 Nederlandse gemeenten blijft de kwaliteit van de leefomgeving door een cumulatie van problemen flink achter bij die van andere wijken in de stad. Complexe maatschappelijke problemen als schooluitval, een verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving met weinig mogelijkheden voor sociale contacten, hoge (jeugd)werkloosheid, een gebrekkige inburgering van nieuwkomers en achterblijvende emancipatie en participatie van vooral niet-

westerse vrouwen, weinig werkgelegenheid in de buurt, ontoereikende jeugdzorg, gezondheidsachterstanden, criminaliteit en gevoelens van onveiligheid, en het ontbreken van relevante sociale netwerken en contacten, komen in deze wijken veelvuldig en naast elkaar voor. De problemen staan niet op zichzelf; de hardnekkigheid van de problematiek is vooral gelegen in de cumulatie van al deze problemen (VROM, 2007, p. 3).”

Beide plannen benoemen enerzijds de gebrekkige woningen en woonomgeving en anderzijds een cumulatie van sociaaleconomische problematiek. Een ander punt dat belicht wordt, is de concentratie van bewoners met een lagere sociaaleconomische positie en bewoners met een niet-westerse achtergrond, zoals omschreven in het Actieplan Krachtwijken:

“Veel wijken hebben een oververtegenwoordiging van huishoudens, die in een maatschappelijke achterstandspositie verkeren. Het zijn voor het merendeel ook wijken met een onevenredig hoog aandeel niet-westerse allochtonen. (VROM, 2007, p. 3)”

Deze quote suggereert een samenhang tussen de concentratie van niet-westerse bewoners en een maatschappelijke achterstandspositie binnen achterstandswijken, welke dient aangepakt te worden. Om de verschillende problemen aan te pakken koos de stadsdeelraad voor herstructurering van de buurt, naast sociale en economische maatregelen. De literatuur omtrent achterstandswijken focust zich op de fysieke, demografische en symbolische kant van wijkverval (Wilson & Kelling, 1982; Bolt en van Kempen, 2008; Wacquant, 2007). Deze drie aspecten zijn terug te zien in het vernieuwingsplan voor de Kolenkitbuurt. Binnen de herstructurering van de wijk stelde het stadsdeel verschillende doelen. Met betrekking tot de fysieke kant van de herstructurering, moest de vernieuwing zorgen voor verbetering van de woningvoorraad. De herstructurering moest nieuw leven blazen in de openbare ruimte, die men er armoedig vond uitzien en die weinig werd gebruikt. Betreffende de demografie van de wijk, werd er gefocust op het creëren van meer menging in het woonaanbod, door naast sociale huurwoningen ook woningen in het middensegment en koopwoningen te bouwen. Om toch voldoende sociale huurwoningen te behouden, moest er bij sloop/nieuwbouw gepoogd worden om te verdichten, door meer woningen terug te bouwen dan het aantal gesloopte woningen. Ten aanzien van de symbolische dimensie van wijkverval, is er in het vernieuwingsplan vastgesteld dat er aandacht moest zijn voor het verbeteren van de beeldvorming rondom de wijk. Door de vernieuwing duidelijk zichtbaar te maken voor iedereen, moest het negatieve stigma rondom de wijk verbroken worden (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003).

De verhouding tussen de overheid en woningcorporaties

De activiteiten die woningcorporaties kunnen en mogen uitvoeren, worden op verschillende aspecten beïnvloed door de overheid. In 2015 heeft er een wetwijziging plaatsgevonden waarbij de functie van woningcorporaties is ingeperkt (Rijksoverheid, 2015). Zoals een medewerker het benoemde: “de minister heeft gezegd jullie zijn met name van de sociale woningbouw dus het huisvesten van mensen met een kleine portemonnee in goede woningen.”¹ De wet stelt dat woningcorporaties minder mogen inzetten op het gebied van leefbaarheid en

taken moeten overdragen aan de gemeente of andere instanties (Rijksoverheid, 2015). Ondanks de beperkingen, proberen de woningcorporaties nog steeds om via samenwerkingen een bijdrage te leveren aan leefbaarheid.

“Wat ik bijvoorbeeld in andere buurt heb, is dat de gemeente contact met mij opneemt, van ‘ja wij hebben in ons strategisch plan een buurtkamer opgenomen voor dit gebied’ (...) en dan zeggen wij van ‘nou dat is wel interessant of wij denken ook wel dat dat de leefbaarheid kan verhogen’ en dan kan je daar samen in optrekken.”²

Dezelfde medewerker zei echter dat de samenwerking met de gemeente soms beperkt blijft. Volgens hem zou er meer bereikt kunnen worden “als je met corporaties en met de gemeente veel meer zou afstemmen, maar dat gebeurt weinig hoor.”² Eén medewerkster van het stadsdeel benoemt dat samenwerking tussen instanties in de wijk pieken en dalen kent “je merkt wel dat dat door de jaren minder wordt dat samenwerken en dan heb je zoiets van nou we moeten weer wat doen”³.

Woningcorporaties binnen Amsterdam hebben daarnaast te maken met de kaderafspraken ten aanzien van sloop/nieuwbouw en renovatie en de omgang met bewoners hierbinnen.

“[N]ou dat zijn afspraken die zijn gemaakt die gewoon vaststaan vanuit de gemeenten en voor alle corporaties gelden. (...) Dus oké je gaat renoveren en mensen moeten de woning verlaten, wat moet je dan doen, je moet mensen een verhuiskosten vergoeding geven, je moet mensen kans geven om terug keren, je moet een bewonersvertegenwoordiging maken.”²

Door de kaderafspraken worden de rechten van bewoners nageleefd, zeggen medewerkers van woningcorporaties. “[A]ls wij een startbesluit hebben genomen dan moeten we naar de bewoners om uit te leggen wat we gaan doen.”⁴ Bewonerscommissies moeten er voor zorgen dat bewoners de mogelijkheid hebben tot inspraak bij plannen voor renovatie of sloop/nieuwbouw. “Dus aan hen is voorgelegd wat vind u van deze tuin, wat vindt u van dit om zo de inbreng van de bewoners ook mee te laten tellen.”² Tegelijkertijd kunnen de kaderafspraken soms beperkingen opleveren voor woningcorporaties, “we kunnen niet zomaar wat doen, en dat is ook hartstikke goed maar soms ook lastig.”⁴

Naast afspraken vanuit de gemeente, moeten woningcorporaties zich aan nationale wetgeving houden. Als wij bouwen en dat geldt voor iedereen, dan moet je voldoen aan 40% sociale huur, 40% middensegment en 20% koop en dat is niet zo elke keer per kavel, maar het is wel de bedoeling dat dat in de hele stad is.”⁴ Deze voorbeelden tonen aan dat woningcorporaties dus niet vrij zijn in het uitvoeren van activiteiten, maar op specifieke gebieden worden ingeperkt door nationale wetgeving en regionale afspraken. Er kan gesteld worden, dat de ‘problematiek’ die is benoemd in de Kolenkitbuurt, politiek geconstrueerd is door verschillende actoren met elk hun eigen visie. Hierbij zien we dat het definiëren van problematiek in de wijk en het vaststellen van de vernieuwingsplannen voor de Kolenkitbuurt

tot stand is gekomen op basis van samenwerking tussen het Rijk, de gemeente en verschillende woningcorporaties.

2. Probleemdefiniëring en aanpak bij woningcorporaties

Van politieke doelstellingen naar concrete maatregelen

De besproken visie van de overheid ten aanzien van de Kolenkitbuurt en de doelstellingen die hieruit voortkwamen, konden niet gerealiseerd worden zonder hulp van woningcorporaties die actief zijn in deze wijk. Het is daarom belangrijk om te kijken naar de manier waarop woningcorporaties de problematiek in een wijk definiëren en tot een besluit van aanpak komen. Uit gesprekken met medewerkers van woningcorporaties en één medewerker van het stadsdeel bleek dat het definiëren van wijkproblematiek en het vaststellen van een aanpak die hierop aansluit, een proces is dat in samenwerking met verschillende afdelingen, bewoners en instanties verloopt.

“[A]ssetmanagement bepaald samen met de andere afdelingen wanneer we iets gaan doen. Wij krijgen dan bijvoorbeeld van de afdeling onderhoud door van ja dit kan eigenlijk niet meer, (...) dus eigenlijk kijkt assetmanagement vooral met onderhoud naar de technische staat, gebiedsbeheer die zegt van ja (...) maar iedereen zegt eigenlijk bij een bezichtiging van nou dit kan echt niet meer en dan gaan we kijken hoe van wat gaan we dan doen.”⁴

Woningcorporaties ondernemen dus op grond van verschillende redenen actie. Enerzijds wordt er op eigen initiatief actie ondernomen vanuit de corporatie, wanneer blijkt dat er noodzaak is voor periodiek onderhoud. Anderzijds kunnen corporaties ook actie ondernemen, wanneer hier vraag naar is vanuit bewoners.

Harde maatregelen: bouwen en slopen

Woningcorporaties richten zich in eerste instantie op ‘harde’² maatregelen, zoals renovatie of sloop/nieuwbouw. Zo kan er gekozen worden om te ‘pappen en nathouden’⁴ via kleine investeringen, zodat het gebouw nog even mee kan. Daarnaast is het mogelijk om te kiezen voor renovatie. Wanneer een gebouw echt niet meer te redden is, wordt er gekozen voor sloop. In het besluit tot een specifieke aanpak spelen financiën tevens een rol, “wij wilde ook gewoon gaan renoveren eigenlijk en toen werden de berekeningen gemaakt en toen bleek dat het eigenlijk bijna even duur zou zijn om te gaan slopen en nieuwbouwen.”² De mogelijkheid tot verdichting wordt ook meegewogen bij de beslissing tot sloop of renovatie:

² Met ‘harde’ maatregelen refereer ik naar maatregelen die een fysieke verandering creëren in de wijk. Het gaat hier dus om maatregelen zoals sloop/nieuwbouw en renovatie. In het vernieuwingsplan van de Stadsdeelraad Bos en Lommer wordt gesteld dat “sloop gevolgd door nieuwbouw essentieel is om de woningmarktpositie van de Kolenkitbuurt te verbeteren (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003, p. 29). De “harde” maatregelen kunnen onderscheiden worden van de meer ‘zachte’ maatregelen die in het vernieuwingsplan benoemd worden, welke gericht zijn op de demografie en leefbaarheid van de wijk. Het vernieuwingsplan stelt dat sloop/nieuwbouw niet voldoende is. Er dient ook aandacht te zijn voor het creëren van meer differentiatie in woonaanbod en meer ondersteuning ten aanzien van de sociale en economische positie van bewoners (ibid., p.21-26).

“(…) als je gaat slopen dan kun je natuurlijk ook meer woningen terug bouwen, terwijl in de bestaande situatie wordt dat vaak lastig. Dus dat kan ook een afweging zijn om toch te gaan slopen.”⁴

Om een beter beeld te krijgen van welke vernieuwingen er zijn uitgevoerd in de wijk en welke plannen er nog zijn voor de komende jaren, zal ik hier een korte toelichting op geven. Figuur 2 toont een plattegrond van de kolenkitbuurt met daarin de verschillende projecten gemarkeerd. In de Kolenkitbuurt zijn drie woningbouwcorporaties actief, Rochdale, Eigen Haard en Stadgenoot. In Fase 1 van de vernieuwing is het complex Scala door Rochdale gebouwd. Daarnaast is het complex LommerRijk deels door Rochdale en deels door Stadgenoot gebouwd. Eigen Haard realiseerde de complexen New Kit en De Titaan. Tijdens fase 1 zijn ook de Leeuwendalersweg en het Ernest Staesplein vernieuwd, tezamen met de sportvereniging v.d. Vathorst en de Mevlana moskee. Het gebouw, waar nu WOW Amsterdam zich bevindt, is ook in die fase gerenoveerd. In fase 2 zijn woningen van Stadgenoot bij de Jacob van Arteveldestraat, de Leeuw van Vlaanderenstraat en het Borstblok bij de Bos en Lommerweg gerenoveerd. In fase 3 en 4 zijn de woningen tussen de Jacob van Arteveldestraat en de Blauwvoetstraat van Rochdale en Stadgenoot gerenoveerd. Eigen Haard heeft daarbij in het middengebied nieuwbouw gebouwd en de openbare ruimte vernieuwd. Hierbij is het nieuwbouw complex de Meesters gerealiseerd. Daarnaast is het Rapsody complex gebouwd met vrije sector woningen en koopwoningen. Voor het komende jaar staat nog op de planning om de Bos en Lommerweg, het Jan van Schaffelaarplantsoen en de omgeving rondom de Kolenkit kerk, te vernieuwen (Gemeente Amsterdam West, z.d.). Als we kijken naar de plattegrond dan zien we dat de nieuwbouwprojecten geconcentreerd zijn in de zuidelijke kant van de Kolenkitbuurt en het middengebied. De kolenkit noord, het gebied tussen het Wow gebouw en het Rapsody complex in, lijkt hierbij overgeslagen te zijn. Figuur 3 en 4 tonen het verschil tussen de oudbouw en nieuwbouwwoningen.

Figuur 2 vernieuwing Kolenkitbuurt. Overgenomen van Gemeente Amsterdam, z.d.-b

Figuur 3 Schaapherdersstraat oudbouw. Overgenomen van Oozo, z.d.

Figuur 4 Blauwvoetstraat nieuwbouw. Overgenomen van Makelaarsvereniging Amsterdam, z.d.

‘Zachte maatregelen’: menging en leefbaarheid.

Naast de herstructurering van de bebouwing in de wijk, worden er ‘zachte’ maatregelen getroffen. Zo heeft de Vogelaaraanpak zich ook specifiek gericht op de demografische samenstelling en leefbaarheid in de wijk (Permentier, 2013). Het initiële vernieuwingsplan voor de Kolenkitbuurt stelde dat het percentage van bewoners met een niet-westerse achtergrond bleef stijgen. De oorspronkelijke doelstellingen was om meer differentiatie te creëren in het woonaanbod binnen de wijk, om zo de menging van bevolkingsgroepen te bevorderen. De eenzijdige woningvoorraad zou er voor zorgen dat het niet mogelijk was voor bewoners om op te klimmen naar een duurdere woning binnen de buurt (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003). De relatie tussen het ontstaan van achterstandswijken en de concentratie van niet-westerse bevolkingsgroepen wordt in de literatuur benoemd als kenmerkend voor Nederlands beleid (Bolt en van Kempen, 2008). Het creëren van meer sociale diversiteit zou bijdragen aan het verbeteren van de leefbaarheid en de beleving van de wijk (Lelévrier, 2013).

In gesprekken met medewerkers van de woningcorporaties en de gemeente, is deze gedachtegang terug te zien:

“Nou ik denk dat de rol van de corporatie in de wijk dat kan een grote betekenis hebben met die renovatie een sloop nieuwbouw projecten natuurlijk, door echt te proberen menging te krijgen in de wijk.”⁵

De concentratie van specifieke groepen wordt gerelateerd aan een negatieve reputatie van de wijk, “het is natuurlijk de bedoeling om het meer te gaan mixen, he je wil niet net als in Parijs in de banlieus in de buitenwijken, waar alleen maar mensen wonen met één sociale achtergrond.”⁴ Medewerkers van instanties leggen hierbij minder nadruk op de concentratie van etnische bevolkingsgroepen en meer op lagere sociale bevolkingsgroepen. Wel wordt hierbij benoemd dat, hoewel menging in de buurt zorgt voor een statistische verhoging van het gemiddelde van een buurt, dit niet altijd betekent dat alle bewoners het gelijk ook beter hebben.

Zoals eerder benoemd, wordt er in de media gesteld dat er winnaars en verliezers zijn van de vernieuwing van achterstandswijken (Kooyman, 2016). Medewerkers van de woningcorporaties bevestigde dit deels:

“ (...) het schurkt een beetje aan tegen de discussie rond gentrificatie, (...) met de gemengde buurten kan dat theoretisch wel zo zijn dat dat er minder plek is voor de oorspronkelijke bewoners. ”¹

Ook werd benoemd dat “(...) er ook wel veel klachten van mensen zijn dat een buurt dan heel hip wordt en dat er dan geen telefoonwinkel mag zijn, omdat dat niet hip genoeg is.”⁴ Medewerkers benadrukten dat bewoners bij sloop/nieuwbouw en renovatie altijd de mogelijkheid krijgen om terug te keren naar de buurt. Hierbij kan wel sprake zijn van een huurverhoging, maar daar zouden bewoners dan een betere woning voor terugkrijgen. De grote focus op mening in de wijk door middel van differentiatie in het woonaanbod, leidt bovendien niet perse tot menging tussen verschillende bevolkingsgroepen. “Kijk het is wel zo dat in gemengde buurten ja daar wonen mensen met een verschillend profiel in de buurt dat wil niet zeggen dat ze met elkaar omgaan.”¹ We kunnen dan ook stellen dat er bij de herstructurering van de Kolenkitbuurt veel focus is geweest op het creëren van menging. Hoewel deze menging volgens medewerkers een positieve verbetering inhoudt voor de wijk, zijn er ook kanttekeningen te benoemen, zoals gentrificatie en de mogelijke verdrukking van bewoners.

De Vogelaaraanpak heeft zich daarnaast gericht op de leefbaarheid in de wijk, zoals blijkt uit gesprekken met medewerkers van woningcorporaties actief in de Kolenkitbuurt. “[J]a kijk die Vogelaar aanpak die zat heel erg op die leefbaarheidskant, op die wat zachtere kant”¹. Een andere medewerker stelt dat, “door die Vogelaarwijken was het natuurlijk zo dat er ontzettend veel geld werd gestopt in het opbouwen van de wijk, nou ja daar kan je wel wat van vinden, maar ik denk dat er daardoor wel heel veel initiatieven zijn opgericht”². Leefbaarheidscijfers van de gemeente worden hierbij meegewogen.

“Nou we hebben wel Wonen in Amsterdam (WIA) scores en die komen dan bij ons terecht en daar is Kolenkit bijvoorbeeld, die scoort niet zo hoog. He wij hebben een doel van een wijk moet minimaal een 7 scoren en daar zit de Kolenkit dan onder. Dat is wel voor ons iets om te zeggen oké, misschien moeten we wat extra aandacht besteden aan de Kolenkit om er voor te zorgen dat dat cijfer omhoog gaat.”²

Medewerkers van woningcorporaties benoemen dat leefbaarheid een breed begrip is en dat er daarom verschillende aanpakken mogelijk zijn. “En ja dat kan dan heel verschillend zijn, omdat ja leefbaarheid dat is echt een container, dat kan over van alles gaan”¹. Daarnaast wordt gesteld dat leefbaarheid een subjectieve beleving is:

“Dit is geen wiskundige wetenschap, dus de een zal zeggen ik vind iets een probleem en de ander denkt huh waar gaat het over, dat is ook maar net hoe bewoners in zo ’n buurt het ervaren.”¹

Deze twee aspecten van leefbaarheid maken dat het soms erg lastig kan zijn om te bepalen wat er gedaan moet worden en wat het resultaat hiervan zal zijn.

In het vernieuwingsplan van het stadsdeel Bos en Lommer en het actieplan Krachtwijken worden de begrippen menging en leefbaarheid vaak als twee kanten van één munt behandeld. Hierbij lijkt men er impliciet van uit te gaan dat beiden processen inherent verbonden zijn met elkaar. Verandering op het gebied van menging zou ook effect hebben op de leefbaarheid. In de beleidsdocumenten worden op het gebied van leefbaarheid verschillende maatregelen benoemd, welke tot doel hebben het creëren van een betere toekomst voor bewoners op het gebied van de sociaaleconomische positie en de inburgering binnen de Nederlandse maatschappij (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003, p. 5). Hierbij wordt een relatie gelegd met de bebouwing in de wijk. “Om een werkelijke verandering in de wijk te realiseren moet het woningbestand veel gevarieerder worden. Bewoners die het zich kunnen permitteren verlaten nu de wijk, hun plek wordt ingenomen door mensen die zich opnieuw moeten opwerken” (Stadsdeelraad Bos en Lommer, 2003, p. 28). Menging zou bewoners met een hogere sociaaleconomische positie moeten aantrekken en behouden in de wijk, wat ten goede zou komen aan de algemene leefbaarheid.

Er kan geconcludeerd worden dat het definiëren van de problematiek en het vaststellen van een plan van aanpak geen eenduidig proces is met een standaard oplossing. Probleemdefiniëring is daarentegen een proces waarin meerdere perspectieven worden bekeken en verschillende oplossingen tegen elkaar worden afgewogen om zo tot een definitief besluit te komen. Oplossingen kunnen variëren tussen ‘harde’ en ‘zachte’ maatregelen, maar vaak zien we dat er een combinatie wordt gemaakt tussen beiden.

3. De subjectieve beleving van ‘herwaardering’

De eerder benoemde resultaten hebben inzicht geboden in het perspectief van de overheid en woningcorporaties ten aanzien van de initiële beleving van de Kolenkitbuurt en de manier waarop de vernieuwing is opgezet. De vraag blijft echter welke invloed de vernieuwing, en specifiek de activiteiten van woningcorporaties, hebben gehad op de herwaardering van de Kolenkitbuurt.

Visie van de betrokken woningcorporaties en de gemeente

Met betrekking tot de leefbaarheid in de wijk, stellen medewerkers van de woningcorporaties en de gemeente dat er nog steeds een nasleep is van voorgaande territoriale stigmatisering op het gebied van vertrouwen. Het vertrouwen vanuit bewoners ten aanzien van instanties in de wijk, is erg laag.

“Bewoners hebben zich heel erg verlaten gevoeld en alleen gevoelt en er gebeurt niks en we kunnen wel melden maar we kunnen net zo goed tegen de muur praten, ze voelden zich niet serieus genomen.”⁵

Een medewerker van de woningcorporaties stelt dat zij hun best doen om duidelijkheid te bieden aan bewoners, “ja we proberen gewoon duidelijk te communiceren, goed te informeren, ja als er problemen zijn wel echt serieus te nemen.”² Toch blijven er problemen rondom

communicatie bestaan, zo stelt een medewerker: “nou mensen die schieten wel snel in de aanval van ja jullie of jullie hebben niet gereageerd. Ze trekken heel snel conclusies dat wij ze niet willen helpen.”² Een andere medewerker benoemt dat er nu een voorzichtige verbetering optreedt,:

“(…) langzaam begint er nu verandering in te komen, we proberen wat meer (…)
na de zomer is er wat gaan veranderen, dat er meer toegankelijkheid is tot bewoners,
dat we wat meer vertrouwen winnen bij bewoners.”⁵

Op het gebied van overlast is er volgens de woningcorporaties nog wel het een of ander te verbeteren. Zo zouden er nog steeds problemen zijn met “(…) ratten en vuilnis dat is wel echt iets wat speelt, buiten ons complex, maar wat ook vaak bij ons terecht komt.”² Een medewerker van de gemeente benoemt dit ook, “het is heel vies in de buurt ook, heel veel afval dus we lopen ook met prikkers ondertussen, dat we ook nog een keertje iets doen en dat je een beetje opvalt.”³ Betreffende de veiligheid in de wijk, heeft er volgens medewerkers wel een verbetering plaatsgevonden. Zo stelt een medewerker: “er is heel veel criminaliteit geweest en nu dat de politie veel betrokken is, veel rond rijdt, veel bezig is neemt dat ook af.”⁵

De herstructurering van de bebouwing van de wijk, heeft volgens de medewerkers van de woningcorporaties en de gemeente bijgedragen tot een wijk die benoemd wordt als ‘beter’, ‘prettiger’, ‘mooier’ en ‘fijner’. Zo stellen medewerkers het volgende:

“[A]ls jij je huis opnieuw geschilderd hebt en in een grondig aanpak, dat geeft anders gezicht en dat geeft een beter gezicht aan de beurt (…)
dat geeft natuurlijk ook een beter gevoel voor de bewoners zeker als het nieuw bouw is.”⁵

“Als je er nu door heen fietst, vind ik het wel een heel stuk prettiger, ook het ziet er natuurlijk ook gewoon wel mooier uit, dat maakt ook wel uit, maar ik heb ook het idee dat ja dat de leefbaarheid dat het gevoel bij mensen echt wel beter is.”⁴

Het negatieve buurtimago van weleer zou volgens de medewerkers dan ook niet meer gelden voor de huidige kolenkitbuurt. “Nou als je het hebt over eerst was het de slechtste buurt van Nederland, dat is het niet meer nu. Het is toch behoorlijk opgeknapt, ik denk ook gewoon dat de renovaties en sloop een heel groot effect heeft.”⁵ Menging binnen de wijk, zou een grote rol spelen in deze verbetering. Zo stelt een medewerker van de woningcorporatie het volgende:

“(…) ik denk dat over het algemeen gezien, midden segment misschien wat meer, ook hoog opgeleiden mensen tussen zitten, gezinnen, misschien wat meer zorg willen dragen voor de buurt, dus wat netter met hun afval omgaan, he en goed voorbeeld doet goed volgen.”²

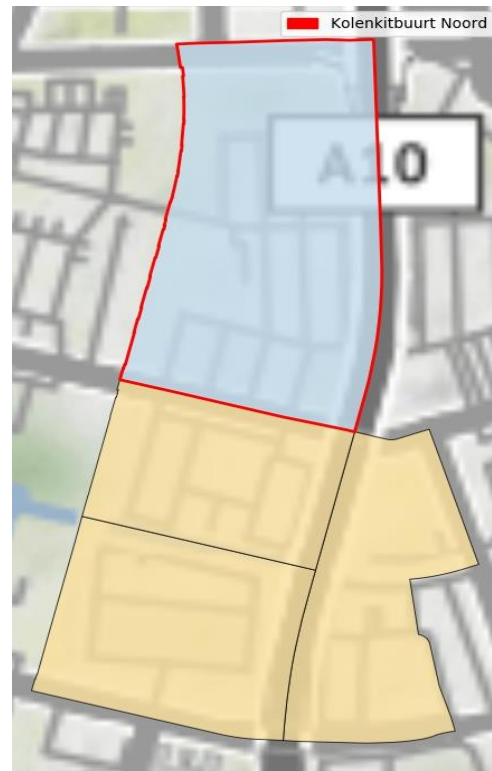
We kunnen concluderen dat de medewerkers van de woningcorporaties en de gemeente op verschillende vlakken verbetering ervaren in de wijk, waarbij met name gefocust wordt op de uitstraling van de wijk en de menging van bewoners. De vraag is echter hoe bewoners de vernieuwing zelf ervaren.

Visie van bewoners van de Kolenkitbuurt

In tegenstelling tot het gebrek aan identificatie met de buurt die Wacquant optekende (2007), voelen bewoners in de Kolenkitbuurt zich eerder verontwaardigd ten aanzien van het stigma rondom de wijk. De volgende quote van een interview met een bewoner illustreert deze verontwaardiging:

“Ja dus toen eh op een gegeven moment mevrouw Vogelaar kwam met ja de Kolenkit is de slechtste buurt, toen hebben wij elkaar aangekeken en zijn zowat van de stoel gerold van het lachen, want ik heb mij nooit bedreigd gevoelt in deze wijk.”⁶

Met betrekking tot onderwerpen zoals veiligheid, gaven de meeste bewoners aan dat zij zich nooit onveilig hebben gevoeld in hun wijk. Zo stelt een bewoonster, “(...) het is ook veilig hier, ik heb geen probleem met niemand.”⁷ Als we kijken naar hoe bewoners de herstructurering van de wijk ervaren, dan valt allereerst op dat er een groot contrast is tussen de Kolenkit zuid en de Kolenkit noord. Figuur 5 toont de verdeling van de wijk.

Figuur 5 buurtverdeling Kolenkit. Overgenomen van Allecijfers, 2018

De zuidelijke kant van de wijk heeft een groot aantal projecten ondergaan, waarbij veel nieuwe complexen zijn gebouwd. In de noordelijke kant is vrijwel alleen gerenoveerd. Net op de grens tussen noord en zuid is wel het dure nieuwbouwcomplex Rhapsody gebouwd, waarmee het contrast voor de bewoners van de noordkant nog meer benadrukt wordt, zoals zichtbaar in figuur 6. Een bewoonster van de Kolenkit noord zegt: “Kijk de Rhapsody het schittert er zo mooi uit en kijk daar achter dan wat er is, het ziet er zo grauw uit.”⁸ Dit grote contrast in de herstructurering van de wijk heeft ervoor gezorgd, dat sommige bewoners van de Kolenkit noord het gevoel hebben dat hun deel van de wijk er niet toe doet. De bewoonster stelt dan ook “we lijken echt onzichtbaar, onzichtbare buurt van de kolenkit.”⁸

Figuur 6 Rhapsody gebouw Kolenkitbuurt. Huren in Rhapsody, 2019

Er zijn dan ook verschillende meningen wat betreft de herstructurering van de wijk. De bewoonster van de Kolenkit noord stelt dat zij niet echt veel resultaat heeft ervaren. “De balkons zijn bijvoorbeeld een beetje geveerd, ziet er leuk uit, maar ja van binnen hebben we het probleem nog niet opgelost.”⁸ De vernieuwingen in de Kolenkit zuid worden wel als een verbetering ervaren. Zo stelt een bewoonster, “nou ja het ziet er nu goed uit. Het is natuurlijk als je deze woningen bekijkt, deze nieuwe blokken, het ziet er wat frisser uit en dergelijke”⁶.

Toch zijn er ook overeenkomsten in de beleving van de bewoners van de twee delen. Alle bewoners die ik gesproken heb, gaven aan dat de nieuwe woningen vaak wel ten kosten zijn gegaan van openbare ruimte. Volgens de bewoners zou er met name op het gebied van speelgelegenheid en groen een gebrek zijn in de vernieuwde Kolenkitbuurt, zoals benoemd in onderstaande quote:

“Ik ervaar het als een enorme ellende want het is steen puist en beton. Het was bos en lommer, het is nu steen puist en beton dorp noem ik het, en al het groen en alles waar je maar iets kon zien dat is gewoon volgestouwd helemaal volgestouwd, kinderen kunnen ja, kinderen zitten nu achter hun laptop of een computer, die spelen toch niet meer buiten, maar het kan ook niet meer.”⁹

Met betrekking tot de leefbaarheid in de wijk en overlast gaven bewoners aan dat er nog steeds problemen zijn in de wijk rondom afval en ratten. Zo benoemt een bewoonster van de noord kant:

“[J]a ik hoop dat de gemeente en de woningbouw ze moeten er echt iets aan doen want je betaalt de huur van 500 nog wat en dan moet je leven tussen de muizen en soms ratten dat kan toch niet dat is een onhygiënische toestand, dat kan toch niet.”⁸

Ten aanzien van afval overlast ervaren bewoners wel enige verbetering in de wijk. “ik vind wel dat de mensen wat netter zijn op hun dingen.”⁶ Bewoners gaven aan dat zij niet altijd het gevoel hadden dat er naar hun klachten werd geluisterd of dat er überhaupt mogelijkheid was om klachten te uiten. De vernieuwing van de woningen heeft er daarbij voor gezorgd dat de huurprijzen stegen. Enerzijds begrijpen bewoners deze huurverhoging wel. “Ik betaal een grotere huursom, maar ik heb er ook een grotere woning voor in de plaats gekregen, dat vind ik wel redelijk.”⁶ Tegelijkertijd zijn er bewoners die het hierdoor moeilijker hebben gekregen:

“Nou ik heb veel moeten betalen, kijk daar betaalde ik 360 euro en nu betaal ik 740 euro. Alleen huur en ik moet extra betalen voor stroom, centrale verwarming, die water niet geiser maar gewoon en dat is heel duur.”⁷

Een bewoonster vertelt dat zij het gevoel heeft dat de woningcorporatie zich niet aan de afspraak heeft gehouden. “Ja voor die tijd beloofde [de woningcorporatie] dat wij weinig moeten betalen in het begin tot wij wennen, maar nu moeten wij meteen bij het contract, jij moet zoveel betalen.”⁷

Zoals eerder benoemd is er bij de vernieuwing van de Kolenkitbuurt veel focus geweest op het creëren van differentiatie in woonaanbod om zo menging tussen verschillende

bevolkingsgroepen te bevorderen. Sommige bewoners ervaren de gevolgen hiervan als een verbetering voor de wijk. Zo stelt een bewoner: “Het is gewoon veel beter, want omdat de wijk dus zo populair is ook bij werkende mensen, ook bij yuppen, want er is een helemaal verkocht he en dat zijn allemaal Nederlanders voor een groot gedeelte.”⁹ Andere bewoners benoemen echter dat door de focus op menging bepaalde groepen zijn weggeduwd uit de wijk. Zo stelt een bewoonster, “waarom willen ze allemaal vernieuwen en dan Marokkanen en Turken weg, waarom?”⁷ Daarnaast benoemen alle bewoners dat hoewel er nu meer menging in de wijk is qua type bewoners, dit niet betekent dat deze groepen daadwerkelijk mengen met elkaar. “De wijk is aan het mixen, maar het mixt overdag nog niet zo heel erg.”¹⁰ Verschillende bewonersgroepen zouden langs elkaar heen leven. “Bevolkingsgroepen, die leven in hun eigen bubbel en ja vinden daar hun veiligheid denk ik, ja ik denk ook dat daar heel moeilijk door heen te prikken is.”¹⁰

We kunnen concluderen dat de ervaring van bewoners ten aanzien van de vernieuwing niet geheel eenduidig is. Toch zijn er enkele punten te benoemen die door vrijwel alle bewoners gedeeld werden. Bewoners stellen dat door de nieuwbouw de wijk er weer fris en mooi uitziet, maar dat dit wel ten koste is gegaan van openbare ruimte in de wijk, daarnaast is er te groot contrast tussen de Kolenkit zuid en noord. Bewoners benoemen verder dat hoewel de vernieuwde wijk veel meer gemengd is qua bewoners, er nog steeds weinig daadwerkelijke menging is tussen verschillende bewonersgroepen.

Conclusie

In dit onderzoek, is middels een casestudie van de Kolenkitbuurt in Amsterdam onderzocht welke invloed activiteiten van woningcorporaties hebben op de herwaardering van achtergestelde wijken. Om deze vraag te beantwoorden is in kaart gebracht op welke manier woningcorporaties de problematiek in een wijk zoals de Kolenkitbuurt definiëren en kiezen voor een specifieke aanpak. Hierbij is gekeken welke invloed de overheid heeft op de activiteiten van woningcorporaties. Tot slot is onderzocht hoe bewoners en woningcorporaties de activiteiten in de Kolenkitbuurt en de gevolgen voor de wijk evalueren.

De resultaten van dit onderzoek bevatten inzichten voor de literatuur inzake de fysieke, demografische en symbolische aspecten van wijkherwaardering. Ten eerste wordt het ontstaan van achterstandswijken in de literatuur gerelateerd aan fysiek verval. Het verwijderen van tekenen van fysieke wanorde zou verdere verspreiding ervan kunnen voorkomen (Wilson & Kelling, 1982; Kleinhans & Bolt 2013). Mijn resultaten laten zien dat deze denkwijze is toegepast in de Kolenkitbuurt. De herstructurering was grotendeels gericht op ‘harde’ maatregelen, zoals het verbeteren van de woningvoorraad en de publieke ruimte. Deze verbetering zou ervoor moeten zorgen dat de wijk er in zijn geheel op vooruit ging inzake leefbaarheid. De interviews tonen aan dat bewoners en medewerkers de herstructureringsactiviteiten op verschillende manieren ervaarden. Zoals te verwachten ondervonden medewerkers op meerdere vlakken een positieve verbetering in de wijk, specifiek op het gebied van de uitstraling van de wijk en de toegenomen menging binnen de wijk. Bewoners bevestigden ook dat de wijk qua uitstraling verbeterd is. Zij benoemden echter dat de nieuwbouw ten koste is gegaan van openbare ruimte in de wijk en een te groot contrast heeft gecreëerd tussen de Kolenkit zuid en noord. In overeenstemming met de literatuur kan

geconcludeerd worden dat de fysieke staat van een wijk belangrijk is voor de uitstraling en beleving van deze wijk. Mijn onderzoek laat zien dat hierbij rekening gehouden moet worden met de ruimtelijke indeling van de wijk. In de huidige literatuur wordt hier nog te weinig op gefocust. Ook voor het ontstaan van contrasten tussen wijkdelen is weinig aandacht binnen de literatuur.

Ten tweede benoemt de literatuur dat het ontstaan van achterstandswijken in beleid gerelateerd kan worden aan de concentratie van niet-westerse bevolkingsgroepen en individuen met een lagere sociaaleconomische status. Een meer gemengde woningvoorraad zou deze concentratie kunnen verminderen, waardoor de wijk zou verbeteren (Bolt en van Kempen, 2008). Mijn bevindingen laten zien dat deze redenering is toegepast op de Kolenkitbuurt. Bij de herstructurering lag er veel nadruk op het creëren van menging via de woningvoorraad om zo de concentratie van de hierboven genoemde groepen te verminderen. Zonder menging zou er geen daadwerkelijke verbetering kunnen plaatsvinden. Hierin zien we deels het idee terug dat de wijk heroverd moest worden op etnische minderheden (Uitermark & Duyvendak, 2008). Daarom kan geconcludeerd worden dat bij de focus op menging in de wijk deels een revanchistische gedachtegang is terug te zien (ibid.). Gesprekken met bewoners bevestigden dit. Sommige bewoners vonden de menging een verbetering, omdat er nu meer witte bewoners waren in de wijk. Een bewoonster stelde daarentegen dat bewoners van Marokkaanse en Turkse origine werden weggedrukt door de herstructurering van de wijk. Bovendien zou er ondanks de menging nog steeds weinig daadwerkelijk contact zijn tussen verschillende bewonersgroepen. Mijn onderzoek bevestigt hiermee de conclusie van Lees (2008) dat menging niet automatisch leidt tot contact tussen bewoners en dat beleid hier vaak geen rekening mee houdt. Medewerkers vonden dat de menging met name een positieve verbetering heeft gehad op de wijk. Zij erkenden echter dat er ook enkele kanttekeningen te benoemen zijn, waaronder de kans op gentrificatie en mogelijke verdrukking van bewoners. Hier werd naar verhouding echter weinig aandacht aan besteed. Er kan geconcludeerd worden dat er een te eenzijdige focus is geweest ten aanzien van de gevolgen van menging. Om meer inzicht hierin te krijgen is vervolgonderzoek gewenst.

Ten derde nuanceren mijn bevindingen de literatuur rondom de symbolische kant van wijkverval (Gourlay, 2007; Slater Anderson, 2012; Waquant, 2007). Gourlay (2007) stelde dat stigma bij herstructureringsprogramma's wel erkend en aangepakt wordt, maar dat men de hardnekkigheid van stigmatisering hierbij onderschat. Bij de herstructurering van de Kolenkitbuurt zien we echter dat er geen directe aandacht was voor het verbeteren van het stigma rondom de wijk. Men ging er vanuit dat het zichtbaar verbeteren van de wijk op fysiek en demografisch niveau de beeldvorming rondom de wijk indirect ten goede zou komen. Bewoners benadrukten dat zij het niet eens waren met de initiële bestempeling van hun wijk als 'slechtste wijk' van Nederland. De ervaringen van bewoners blijken niet altijd aan te sluiten op overheidsbeleid. Dit bevestigt de stelling van Slater en Anderson dat er bij achterstandswijken van onderaf gekeken moet worden naar de beleving van bewoners van de wijk (2011, p. 14). Vervolgonderzoek zou zich daarom kunnen richten op specifieke ervaring van bewoners, om meer inzicht hierin te bieden.

Als we kijken naar wijkherwaardering op het niveau van het proces, dan kan geconcludeerd worden dat het definiëren van problematiek in een wijk en het vaststellen van een plan van aanpak, geen eenduidig proces is met een standaard oplossing.

Probleemdefiniëring kan gezien worden als proces waarin meerdere perspectieven van verschillende actoren worden bekeken en verschillende oplossingen tegen elkaar worden afgewogen om zo tot een definitief besluit te komen. Oplossingen bestaan vaak uit een combinatie van ‘harde’ en ‘zachte’ maatregelen. Met betrekking tot de invloed van de overheid op woningcorporaties biedt mijn onderzoek een aanvulling op de huidige literatuur (Priemus, 2003; Veenstra e. a., 2016, Wolters & Verhage, 2001). De analyse toont aan dat woningcorporaties niet compleet vrij zijn in het uitvoeren van activiteiten, maar hierbij op specifieke gebieden worden ingeperkt door nationale wetgeving en regionale afspraken.

Met mijn onderzoek hoop ik een bijdrage te hebben geleverd aan het creëren van meer inzicht in de ervaringen ten aanzien van activiteiten van woningcorporaties. Specifiek is hierbij geprobeerd om bewoners te bevragen over hoe zij deze activiteiten en de gevolgen voor hun wijk hebben ervaren. De inzichten uit dit onderzoek kunnen gebruikt worden door beleidsmedewerkers en medewerkers van woningcorporaties om zo toekomstige vernieuwingsplannen en activiteiten nog beter te laten aansluiten op de ervaringen van bewoners om zo tot een effectiever resultaat te komen.

¹ Respondent 1, Rochdale, 19 maart 2019

² Respondent 3, Stadgenoot, 1 mei 2019

³ Respondent 8, Stadsdeel Bos en Lommer, 9 mei 2019

⁴ Respondent 10, Stadgenoot, 10 mei 2019

⁵ Respondent 2, Rochdale 23 april 2019

⁶ Respondent 9, bewoonster Kolenkit zuid, 9 mei 2019

⁷ Respondent 7, bewoonster Kolenkit zuid, 10 mei 2019

⁸ Respondent 4, bewoonster Kolenkit noord, 1 mei 2019

⁹ Respondent 6, bewoner Kolenkit zuid, 9 mei 2019

¹⁰ Respondent 5, bewoner Kolenkit zuid, 3 mei 2019

Referenties

- Allecijfers, (2018). Aantal inwoners op de kaart Kolenkitbuurt Noord [Foto]. Geraadpleegd op 15 juni 2019, van: <https://allecijfers.nl/images/kaarten-buurt/buurt-kolenkitbuurt-noord-amsterdam-op-de-kaart-binnen-wijk-wijk-de-kolenkit-amsterdam.jpg>
- Argioliu, R., K. van Dijken, J. Koffijberg, G. Bolt, R. van Kempen, E. van Beckhoven, R. Engbersen en G. Engbersen (2008), Bloei en verval van vroeg-naoorlogse wijken, Nicis Institute, Den Haag, Geraadpleegd op 3 maart 2019, van: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2008/07/25/bloei-en-verval-van-vroeg-naoorlogse-wijken/kv20080565447a.pdf>
- Bolt, G., & van Kempen, R. (2008). De mantra van de mix - Hoe ideaal is een gemengde wijk? Utrecht: Forum: Institute for Multicultural Development.
- Bryman, A. (2012). Social Research Methods. Oxford: Oxford University Press
- Burgess, E.W. (1925) The growth of the city; an introduction to a research project. In: R.E. Park, E.W. Burgess & R.D. McKenzie (Eds.), The City, pp. 47-62. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Creswell, J.W. (2013). Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches. Londen, Verenigd Koninkrijk: Sage Publications.
- De Nederlandsche Bank. (2017) The housing market in major Dutch cities. Geraadpleegd op 7 juni 2019, van https://www.dnb.nl/en/binaries/The%20housing%20market%20in%20major%20Dutch%20cities_tcm47-358879.pdf
- Gemeente Amsterdam. (z.d.-a) Gebied in beeld, geraadpleegd op 20 februari 2019. van, <https://www.ois.amsterdam.nl/visualisaties/?url=https%3A%2F%2Fgebiedinbeeld.amsterdam.nl%2F&name=Gebied%20in%20beeld>
- Gemeente Amsterdm, (z.d.-b) Kolenkit: Vernieuwing [Foto]. Geraadpleegd op 15 juni 2019, van: https://www.amsterdam.nl/publish/pages/807603/1_1.jpg
- Gemeente Amsterdam, (z.d.-c) Zuidelijk Veld: herinrichting openbare ruimte rond fase 3 en 4 [Foto]. Geraadpleegd op 15 juni 2019, van: https://www.amsterdam.nl/publish/pages/823517/bos_en_lommerweg_edwin_van_eis.jpg
- Gent van, W., Hochstenbach, C., Uitermark, J. (2018). Exclusion as urban policy: The Dutch 'Act on Extraordinary Measures for Urban Problems'. *Urban Studies*. 2018 Aug; 55(11): 2337–2353. <https://doi.org/10.1177/0042098017717214>
- Goffman, E. (1963). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. London: Penguin
- Gourlay, G. (2007) 'It's got a bad name and it sticks ...' Approaching stigma as a distinct focus of neighbourhood regeneration initiatives, Paper presented at the EURA Conference, 'The Vital City', 12–14 September. Geraadpleegd op 29 februari 2019, van: https://www.gla.ac.uk/media/media_33846_en.pdf
- Hochstenbach C, Uitermark J, Van Gent W. (2015) Evaluatie effecten Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek ('Rotterdamwet') in Rotterdam. Amsterdam: AISSR Universiteit van Amsterdam. Geraadpleegd op 3 maart 2019, van https://pure.uva.nl/ws/files/2596415/171201_evaluatie_effecten_wet_bijzondere_maatregelen_grootstedelijk_problematiek_rotterdamwet_in_rotterdam.pdf

- Hodkinson, P. and Hodkinson, H. (2001). The Strengths and Limitations of Case Study Research. In: Learning and Skills Development Agency conference, Making an Impact on Policy and Practice. Cambridge.
- Huren in Rhapsody, (2019), Duurzaamheid [Foto]. Geraadpleegd op 15 juni 2019, van: https://hureninrhapsody.nl/wp-content/uploads/sites/11/2018/12/standpunt_D-Large_edited-1-1024x374.jpg
- Kleinmans, R. & Bolt, G. (2013). More than just fear: on the intricate interplay between perceived neighborhood disorder, collective efficacy, and action. *Journal of Urban Affairs*. 36(3), 420-446. <https://doi.org/10.1111/juaf.12032>
- Kleinmans, R., Veldboer, L., Doff, W., Jansen, S., & Van Ham, M. (2014). Terugblikken en vooruitkijken in Hoogvliet: 15 jaar stedelijke vernieuwing en de effecten op wonen, leefbaarheid en sociale mobiliteit. [Looking back and ahead to Hoogvliet: 15 years of urban renewal and its effects on housing, liveability and social mobility] Delft: OTB Research, Faculty of Architecture and the Built Environment, Delft University of Technology.
- Kolenkit slechtste buurt van het land. (2009, 2 februari) Het Parool. Geraadpleegd op 1 februari 2019. van <https://www.parool.nl/amsterdam/kolenkit-slechtste-buurt-van-het-land~a156921/>
- Kooyman, J. (2016) Kolenkitbuurt: de armen eruit, de rijken erin? Het NRC Handelsblad. Geraadpleegd op 13 februari 2019. van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/01/08/kolenkitbuurt-de-armen-eruit-de-rijken-erin-1569987-a250071>
- Lees (2008) Gentrification and social mixing: towards an inclusive urban renaissance? *Urban Studies*. 45(12), 2449–2470. <https://doi.org/10.1177/0042098008097099>
- Lelévrier, C. (2013) Social mix neighbourhood policies and social interaction: The experience of newcomers in three new renewal developments in France. *Cities*. 35(2013): 409-416. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.03.003>
- Makelaarsvereniging Amsterdam, (z.d.). Blauwvoetstraat 1 1061BM. Geraadpleegd op 15 juni 2019, van: <https://www.mva.nl/Blauwvoetstraat-1-1061BM-Amsterdam-ReaAM10854624079#>
- Ministerie van VROM (2007), Actieplan Krachtwijken: van aandachtswijk naar kracht-wijk. Den Haag: ministerie van VROM. Geraadpleegd op 25 februari 2019, van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30995-7-b1.pdf>
- Oozo, (z.d.) Moudou Events [Foto]. Geraadpleegd op 15 juni 2019, van: <https://cdn.binqmedia.nl/Streetview/bedrijven/2019/5/31/1745703.jpg>
- Het Parool. (2009, 2 februari). Kolenkit slechtste buurt van het land. Geraadpleegd op 1 februari 2019, van: <https://www.parool.nl/amsterdam/kolenkit-slechtste-buurt-van-het-land~a156921/>
- Permentier et al. (2013) *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Werk aan de wijk Een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid. Geraadpleegd op 5 maart 2019, van: https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2013/Werk_aan_de_wijk/Werk_aan_de_wijk.org

- Priemus, H. (2003) Dutch Housing Associations: Current Developments and Debates. *Housing Studies*, 18:3, 327-351. <https://doi.org/10.1080/02673030304237>
- Reinout Kleinhans & Gideon Bolt. (2013). More than just fear: on the intricate interplay between perceived neighbourhood disorder, collective efficacy, and action. *Journal of Urban Affairs*, 36(3), 1–28. <https://doi.org/10.1111/juaf.12032>
- Sampson, R., & Raudenbush, S. (2004). Seeing disorder: Neighborhood stigma and the social construction of “broken windows.” *Social Psychology Quarterly*. 67, 319–342. <https://doi.org/10.1177/019027250406700401>
- Slater, T., & Anderson, N. (2011). The reputational ghetto: territorial stigmatisation in St Paul’s, Bristol. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 37(4), 530–546. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2011.00490.x>.
- Stadsdeelraad Bos en Lommer, (2003). Vernieuwingsplan Kolenkitbuurt Tuinenstad. Geraadpleegd op 15 mei 2019, van: https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/807603/4_1.pdf
- Uitermark, J., & Duyvendak, J. W. (2008). Civilising the City: Populism and Revanchist Urbanism in Rotterdam. *Urban Studies*. 45(7), 1485-1503. <https://doi.org/10.1177/0042098008090685>
- Uitermark, J. (2003). “Social Mixing” and the Management of Disadvantaged Neighbourhoods: The Dutch Policy of Urban Restructuring Revisited. *Urban Studies*, 40(3), 531–549. <https://doi.org/10.1080/0042098032000053905>
- Veenstra, J., Koolma, H.M. & Allers, M.A. (2017) Scale, mergers and efficiency: the case of Dutch housing corporations. *Journal of Housing and the Built Environ*. 32(313). <https://doi.org/10.1007/s10901-016-9515-4>
- Wacquant, L. (2007). Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality.” *Thesis Eleven*. 91(1), 66-77. <https://doi.org/10.1177/0725513607082003>
- Wilson, J., & Kelling, G. (1982). Broken windows: The police and neighborhood safety. *The Atlantic Monthly*. 127(3), 29–38. Geraadpleegd op 5 maart, van <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>
- Wolters, A. & R. Verhage (2001) Concurrentie in corporatieland. Marktwerking als instrument voor verhoging van de efficiëntie. Delft: DGVH/NETHUR Partnership. Geraadpleegd op 6 maart 2019, van <https://nethur.nl/download/publicatie%2014.pdf>
- Wyse, D., Selwyn, N., Smith, E. & Suter, L. E. (2017). The BERA/SAGE Handbook of educational research (Vols. 1-2). 55 City Road, London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781473983953>

APPENDIX 1

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Tussen afbraak en opbouw:
De invloed van woningcorporaties op de
herwaardering van de Kolenkitbuurt

Name, email of student: Hiba Kasih, amira_hiba@hotmail.com

Name, email of supervisor: Thomas Swerts, swerts@essb.eur.nl

Start date and duration: 17-03-2019 / 16-06-2019

Is the research study conducted within DPAS

YES - ~~NO~~

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

PART II: TYPE OF RESEARCH STUDY

Please indicate the type of research study by circling the appropriate answer:

1. Research involving human participants.

YES - ~~NO~~

If 'YES': does the study involve medical or physical research?

~~YES~~ - NO

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Field observations without manipulations that will not involve identification of participants.

YES - NO

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else).

~~YES~~ - NO

PART III: PARTICIPANTS

(Complete this section only if your study involves human participants)

Where will you collect your data?

I collected interview data from employees of housing corporations (Rochdale and Stadgenoot) and Municipality, who are active in the Kolenkit neighbourhood. I also

collected interview data from residents of the Kolenkit neighbourhood.

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

I conducted 10 interviews in total. I interviewed 4 employees of housing corporations. 1 employee of the municipality of Amsterdam and 5 residents of the Kolenkit neighbourhood

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

The Kolenkit neighbourhood has a total of 10.081 inhabitants. For interviews with employees of the housing corporations, I focused on the employees who are involved with the Kolenkit neighbourhood. I came in contact with four employees who play a role in the implementation of activities in the Kolenkit neighbourhood.

Note: indicate for separate data sources.

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? YES - NO
2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? YES - NO
3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? YES-- NO
4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - NO
Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).

5.	Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants?	YES - NO
6.	Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)?	YES - NO
7.	Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent?	YES - NO
8.	Is the health and/or safety of participants at risk during the study?	YES - NO
9.	Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured?	YES - NO
10.	Are there any other possible ethical issues with regard to this study?	YES - NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

My study involved asking residents about their experience within the neighbourhood and with the reconstruction projects carried out by the housing corporations. When answering these questions it was possible that participants would discuss topics including racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs. As their experience within the Kolenkit neighborhood might be related to their ethnic, political or religious background. Without asking these questions I could however not sufficiently answer my research question as to how residents experience the reconstructions carried out in their neighbourhood.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

To safeguard participants, I ensured that participant knew that they did not need to answer any questions that made them feel uncomfortable.

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Asking residents about their experience within the neighbourhood and with the reconstruction projects carried out by the housing corporations might have unintentionally given rise to negative emotional feelings. These feelings should however not have gone beyond feelings that are normally encountered by participants.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Part IV: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

Interview data was first recorded with my mobile phone and then stored and send through SurfDrive.

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

I was responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of my research data.

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

I made backups of my data every time a change was made in the original document.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

I did not use names in my thesis to ensure anonymity. In the data I used a different number for each respondent.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Hiba Kasih

Name (EUR) supervisor:

Date: 17-03-2019

Date:

INFORMED CONSENT FORMULIER

Naam van het onderzoeksproject	Tussen afbraak en opbouw: De invloed van woningcorporaties op de herwaardering van de Kolenkitbuurt
Doel van het onderzoek	Dit onderzoek wordt geleid door Hiba Kasih. U bent van harte uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek. Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen welke invloed activiteiten van woningcorporaties hebben op de herwaardering van achtergestelde wijken?
Gang van zaken tijdens het onderzoek	<p>U neemt deel aan een interview waarin aan u vragen zullen worden gesteld over uw ervaring in de Kolenkitbuurt met betrekking tot activiteiten van woningcorporaties. Een voorbeeld van een typische vraag die u zal worden gesteld: “kunt u iets vertellen over welke veranderingen er qua bebouwing hebben plaatsgevonden in uw buurt en hoe u dit ervaren heeft? (bewoners)” / “kunt u wat vertellen over welke activiteiten er plaatsvinden binnen de kolenkitbuurt en waarom er specifiek is gekozen voor deze aanpak? (medewerkers)”</p> <p>U dient tenminste 18 jaar te zijn om deel te nemen aan dit onderzoek.</p> <p>Voorafgaand aan het interview vullen alle deelnemers een korte vragenlijst in. Hierin staan onder andere vragen over achtergrondgegevens, persoonlijke eigenschappen, Tijdens het interview zal, aan de hand van een topic list, dieper worden ingegaan op de invloed van activiteiten van woningcorporaties. Van het interview zal een audio-opname worden gemaakt, zodat het gesprek later ad-verbum (woord voor woord) kan worden uitgewerkt. Dit transcript wordt vervolgens gebruikt in het verdere onderzoek.</p>
Potentiële risico's en ongemakken	<ul style="list-style-type: none"> - Er zijn geen fysieke, juridische of economische risico's verbonden aan uw deelname aan deze studie. U hoeft geen vragen te beantwoorden die u niet wilt beantwoorden. Uw deelname is vrijwillig en u kunt uw deelname op elk gewenst moment stoppen. - Er kan enig ongemak verbonden zijn aan uw deelname aan deze studie, vanwege de mogelijk gevoelige aard van besproken onderwerp. U hoeft geen vragen te beantwoorden die u niet wilt beantwoorden. Uw deelname is vrijwillig en u kunt uw deelname op elk gewenst moment stoppen. - Tijdens het interview kunnen de volgende onderwerpen mogelijk indirect aan bod komen: raciale of etnische afkomst, politieke opinies en religieuze of

	<p>filosofische overtuigingen. Het bespreken van deze onderwerpen is geheel vrijwillig en u kunt uw deelname op elk gewenst moment stoppen.</p>
Vergoeding	<p>U ontvangt voor deelname aan dit onderzoek geen vergoeding. Door deel te nemen aan dit onderzoek zult u meer inzicht krijgen in de invloed van woningcorporaties op de Kolenkitbuurt. Het bredere doel van dit onderzoek is het achterhalen van de mogelijke invloed van activiteiten van woningcorporaties op de herwaardering van achtergestelde wijken .</p>
Vertrouwelijkheid van gegevens	<p>Uw privacy is en blijft maximaal beschermd. Er wordt op geen enkele wijze vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens van of over u naar buiten gebracht, waardoor iemand u zal kunnen herkennen.</p> <p>Voordat onze onderzoeksgegevens naar buiten gebracht worden, worden uw gegevens anoniem gemaakt: geanonimiseerd. Enkele eenvoudige voorbeelden hiervan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uw naam wordt vervangen door een anonieme, pseudoniem. - uw leeftijd zelf wordt niet verwerkt, maar in een categorie worden geplaatst. Bijvoorbeeld: leeftijd: tussen 18-25 jaar / tussen 25-35 jaar etc. <p>Bij de start van ons onderzoek krijgt uw naam direct een pseudoniem; uw naam wordt gepseudonimiseerd ofwel ‘versleuteld’. Op deze manier kan wel worden onderzocht wat u in het gesprek aangeeft, maar weten de getrainde onderzoekers niet dat u het bent. De onderzoeksleider is zelf verantwoordelijk voor dit pseudoniem en de sleutel en zal uw gegevens niet delen met anderen.</p> <p>In een publicatie zullen of anonieme gegevens of pseudoniemen worden gebruikt. De audio-opnamen, formulieren en andere documenten die in het kader van deze studie worden gemaakt of verzameld, worden opgeslagen op een beveiligde locatie bij de Erasmus Universiteit Rotterdam en op de beveiligde (versleutelde) computers van de onderzoekers.</p> <p>De onderzoeksgegevens worden indien nodig (bijvoorbeeld voor een controle op wetenschappelijke integriteit) en alleen in anonieme vorm ter beschikking gesteld aan personen buiten de onderzoeksgroep; in dit geval aan een onderzoeksc commissie van de Erasmus Universiteit Rotterdam die hiertoe bevoegdheden heeft.</p>

<p>Vrijwilligheid</p>	<p>Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Je kunt als deelnemer jouw medewerking aan het onderzoek te allen tijde stoppen, of weigeren dat jouw gegevens voor het onderzoek mogen worden gebruikt, zonder opgave van redenen.</p> <p>Dit betekent dat als je voorafgaand aan het onderzoek besluit om af te zien van deelname aan dit onderzoek, dit op geen enkele wijze gevolgen voor jou zal hebben. Tevens kun je tot 5 werkdagen (bedenktijd) na het interview alsnog de toestemming intrekken die je hebt gegeven om gebruik te maken van jouw gegevens.</p> <p>In deze gevallen zullen jouw gegevens uit onze bestanden worden verwijderd en vernietigd. Het stopzetten van deelname heeft geen nadelige gevolgen voor jou of de eventueel reeds ontvangen vergoeding.</p> <p>Als je tijdens het onderzoek, na de bedenktijd van 5 werkdagen, besluit om jouw medewerking te staken, zal dat eveneens op geen enkele wijze gevolgen voor je hebben. Echter: de gegevens die u hebt verstrekt tot aan het moment waarop uw deelname stopt, zal in het onderzoek gebruikt worden, inclusief de bescherming van uw privacy zoals hierboven beschreven. Er worden uiteraard geen nieuwe gegevens verzameld of gebruikt.</p> <p>Als u besluit om te stoppen met deelname aan het onderzoek, of als u vragen of klachten heeft, of uw bezorgdheid kenbaar wilt maken, of een vorm van schade of ongemak vanwege het onderzoek, neemt u dan aub contact op met de onderzoeksleider: Hiba Kasih, 0627402289, amira_hiba@hotmail.com</p>
<p>Toestemmingsverklaring</p>	<p>Met uw ondertekening van dit document geeft aan dat u minstens 18 jaar oud bent; dat u goed bent geïnformeerd over het onderzoek, de manier waarop de onderzoeksgegevens worden verzameld, gebruikt en behandeld en welke eventuele risico's u zou kunnen lopen door te participeren in dit onderzoek</p> <p>Indien u vragen had, geeft u bij ondertekening aan dat u deze vragen heeft kunnen stellen en dat deze vragen helder en duidelijk zijn beantwoord. U geeft aan dat u vrijwillig akkoord gaat met uw deelname aan dit onderzoek. U ontvangt een kopie van dit ondertekende toestemmingsformulier.</p> <p>Ik ga akkoord met deelname aan een onderzoeksproject geleid door Hiba Kasih. Het doel van dit document is om de voorwaarden van mijn deelname aan het project vast te leggen.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ik kreeg voldoende informatie over dit onderzoeksproject. Het doel van mijn deelname als een geïnterviewde in dit project is voor mij helder uitgelegd en ik weet wat dit voor mij betekent. 2. Mijn deelname als geïnterviewde in dit project is vrijwillig. Er is geen expliciete of impliciete dwang voor mij om aan dit onderzoek deel te nemen.

	<p>3. Mijn deelname houdt in dat ik word geïnterviewd door (a) een onderzoeker van de Erasmus Universiteit . Het interview zal ongeveer 60 minuten duren. Ik geef de onderzoeker toestemming om tijdens het interview opnames (geluid / beeld) te maken en schriftelijke notities te nemen. Het is mij duidelijk dat, als ik toch bezwaar heb met een of meer punten zoals hierboven benoemd, ik op elk moment mijn deelname, zonder opgaaf van reden, kan stoppen.</p> <p>4. Ik geef toestemming aan de interviewer om vragen te stellen en data te verwerken met betrekking tot de volgende onderwerpen: raciale of etnische afkomst, politieke opinies en religieuze of filosofische overtuigingen.</p>	
	<p>4. Ik heb het recht om vragen niet te beantwoorden. Als ik me tijdens het interview ongemakkelijk voel, heb ik het recht om mijn deelname aan het interview te stoppen.</p> <p>5. Ik heb van de onderzoeksleider de uitdrukkelijke garantie gekregen dat de onderzoeksleider er zorg voor draagt dat ik niet ben te identificeren in door het onderzoek naar buiten gebrachte gegevens, rapporten of artikelen. Mijn privacy is gewaarborgd als deelnemer aan dit onderzoek.</p> <p>6. Ik heb de garantie gekregen dat dit onderzoeksproject is beoordeeld en goedgekeurd door de ethische commissie van de EUR. Voor bezwaren met betrekking tot de opzet en of uitvoering van het onderzoek kan ik me wenden tot de functionaris voor databescherming van de EUR via: privacy@eur.nl.</p> <p>7. Ik heb dit formulier gelezen en begrepen. Al mijn vragen zijn naar mijn tevredenheid beantwoord en ik ben vrijwillig akkoord met deelname aan dit onderzoek.</p> <p>8. Ik heb een kopie ontvangen van dit toestemmingsformulier dat ook ondertekend is door de interviewer.</p>	
Handtekening en datum	Naam Deelnemer	Naam Onderzoeksleider:
	Handtekening	Handtekening
	Datum	Datum